

*Frank Heemskerk,
bewindvoerder Wereldbank*

De wereld staat er beter voor

Frank Heemskerk (1969) is bewindvoerder bij de Wereldbank in Washington. Daarvoor was hij bestuurder bij Royal HaskoningDHV. Heemskerk was Tweede Kamerlid voor de PvdA. In het kabinet Balkenende IV was hij staatssecretaris van Economische Zaken, waarbij hij onder meer belast was met Buitenlandse Handel. Hij begon zijn carrière als econoom bij ABN Amro.

39

De wereld staat er beter voor dan enkele decennia geleden, al zijn de uitdagingen nog steeds reusachtig. Frank Heemskerk, oud-politicus en oud-bankier, is bewindvoerder bij de Wereldbank in Washington en helpt de armoede in de wereld bestrijden door middel van geld, kennis en vertrouwen.

Goed beschouwd staat de wereld er beter voor dan twintig, dertig jaar geleden. Er zijn minder oorlogen, moeders en kinderen hebben betere overlevingskansen en de extreme armoede is gedaald. Daarmee hebben we belangrijke *millennium development goals* van de Verenigde Naties (VN) gehaald.

Toch blijven er grote uitdagingen over waar we onze handen vol aan hebben. Ook komen er steeds weer nieuwe uitdagingen, waar nieuwe antwoorden op moeten worden gevonden. In die zin is de wereld nooit af. De grootste uitdagingen waar de wereld nu voor staat, zijn in mijn ogen klimaatverandering en ongelijkheid.

40

Klimaatverandering en ongelijkheid

De klimaatverandering is een uitdaging die we internationaal moeten oppakken om iets te bereiken. De Wereldbank heeft hierover in november een rapport uitgebracht: *Shock Waves: Managing the Impacts of Climate Change on Poverty*. De boodschap hiervan is dat het vooral de meest kwetsbare mensen op de wereld zijn die de rekening betalen van overstromingen of juist grote droogte. Als hun huis wegspoelt of de oogst mislukt, hebben zij niet de mogelijkheden om die rampspoed op te vangen, maar komen ze in extreme armoede terecht.

Klimaatveranderingen kunnen migratiestromen veroorzaken. Mensen gaan hun heil ergens anders zoeken. Als we de klimaatverandering niet weten te stoppen, dan leidt dat tot armoede en spanningen waar de hele wereld mee te maken krijgt.

De tweede uitdaging is de ongelijkheid in de wereld. Ongelijkheid in de verdeling van de welvaart én ongelijkheid in kansen. Er zijn ontzettend veel jongeren die niet de kans krijgen om zich te ontwikkelen en om een fatsoenlijk inkomen te verdienen. Als je de internationale werkloosheidscijfers bekijkt, zie je dat in sommige landen 40 tot 50% van de schoolverlaters werkloos is. Vooral in Afrika en in het Midden-Oosten.

Dat is een ramp. Zo'n situatie kan makkelijk de voedingsbodem worden voor vervreemding en radicalisering.

Ik bezocht in Egypte een opleidingsproject van de Wereldbank. Vaak zijn het jongeren die als eersten in hun familie een vervolgopleiding hebben gevolgd. Het spaargeld van vader, moeder, broers en zussen is in hen geïnvesteerd. Hoe frustrerend en vernederend is het dan om rond te moeten hangen en geen baan te kunnen vinden.

Na de aanslag in Parijs, in november, vroegen ook mijn kinderen: 'Papa, waarom doen die terroristen zulke vreselijke dingen? Waarom hebben ze zo'n hekel aan ons?'

Ik vrees dat we niet genoeg nadenken over het antwoord op die vraag. Weten we werkelijk waarom iemand radicaliseert? Als ons antwoord is: de islam deugt niet, werkloosheid is je eigen schuld en leer gewoon onze taal spreken, dan komen we er niet. We moeten op zoek naar de échte antwoorden, om te voorkomen dat steeds meer jongeren radicaliseren.

Oplossingen

Oplossingen zijn niet simpel, maar de richting is: breng de economische groei op gang, laat opleidingen beter aansluiten op de arbeidsmarkt, versterk het vestigingsklimaat, maak het bankwezen stabiel en de rechtspraak onafhankelijker en eerlijker. En schep kansen voor nieuwkomers.

Met dat soort oplossingen is de Wereldbank hard bezig. Via het multilaterale systeem, waar de Wereldbank onderdeel van uitmaakt, kunnen we met dialoog en samenwerking tot oplossingen komen voor wereldwijde problemen. We moeten ervoor zorgen dat dit systeem voor iedereen werkt. Dat gaat soms frustrerend langzaam. Maar mensen en landen die zich om wat voor reden dan ook buitengesloten voelen, grijpen vaak naar destructieve middelen om hun doelen dichterbij te brengen. Een wereld met enorme sloppenwijken – soms letterlijk in de schaduw van glimmende wolkenkrabbers – is in elk geval niet sociaal of politiek duurzaam.

De Wereldbank meet voor elk land hoeveel de 40% minstverdienende mensen profiteren van de economische groei in dat land. Als deze groep in een land relatief méér profiteert van de economische groei, dan noemen wij dat inclusieve groei. Landen die meer aandacht hebben voor het bestrijden van ongelijkheid laten vaker langdurig economische groei zien en zijn vaak ook politiek stabiel. Inclusieve groei is dus niet links of rechts, maar vooral verstandiger economisch beleid want álle talenten worden benut. Ook de talenten van jongeren.

Het is ontzettend belangrijk dat we het leven en de kansen van kinderen verbeteren. Dat kunnen we op heel veel manieren doen: zorgen dat moedersterfte afneemt, het onderwijs verbetert, de economie groeit en de klimaatverandering stopt. Een mooi voorbeeld is *Bridge International Academies*, een bedrijf dat in veel Afrikaanse landen tegen zeer lage kosten basisonderwijs geeft. Het bedrijf zet moderne technologie in om scholen te managen en leraren op te leiden. Dankzij mobiele telefoons en tablets krijgen dus meer kinderen betaalbaar onderwijs.

Leningen, kennis, vertrouwen

De Wereldbank is in 1944 opgericht om met name Europa te ondersteunen bij de groei en wederopbouw na de oorlog. De tweede lening die de Wereldbank destijds verstrekte, was aan Nederland: 195 miljoen dollar voor grondstoffen en bouwmaterialen voor de wederopbouw. Omgerekend naar de huidige waarde zou dat het enorme bedrag van 2,5 miljard dollar zijn.

In latere jaren is de doelstelling verbreed. De Wereldbank verstrekt leningen aan overheden en bedrijven in ontwikkelingslanden en middeninkomenslanden met als voornaamste doelen: bestrijding van extreme armoede en bevordering van inclusieve groei.

42

Daar hoort ook de aanpak van het klimaatprobleem bij. Het streefcijfer voor het percentage groene leningen dat de Wereldbank verstrekt, is onlangs verhoogd van 21 naar 28%. In totaal gaat het om 28 miljard dollar per jaar. Bijvoorbeeld voor ondersteuning van de duurzame landbouw in Afrika, de ontwikkeling van gewassen die bestand zijn tegen klimaatverandering, en voor financiering van wegen en bruggen die op klimaatverandering berekend zijn.

Dat zijn natuurlijk forse bedragen, maar toch is de financiële bijdrage van de Wereldbank in een land vaak beperkt. Er zijn andere geldstromen die belangrijker zijn dan een lening van de Wereldbank. Directe bedrijfsinvesteringen bijvoorbeeld of geld dat door migranten naar hun familie wordt overgemaakt. Veel landen kunnen voor hun financiering ook een beroep doen op de internationale kapitaalmarkt. Dat is prima, want daardoor kunnen wij onze aandacht nog meer richten op de allerarmste landen, die geen toegang hebben tot de kapitaalmarkt. Voor die landen is de Wereldbank nog steeds een zeer relevante bron van financiering.

De bijdrage van de Wereldbank zit echter zeker niet alleen in leningen. Naast geld brengen we ook *kennis* naar een land. Bijvoorbeeld: als een land het beroepsonderwijs wil verbeteren, kunnen wij laten zien hoe andere landen dit hebben aangepakt. Maar het belangrijkste dat wij geven,

is misschien wel *vertrouwen*. Als de Wereldbank besluit een lening te verstrekken aan een land zoals Birma, dan is dat voor andere landen en voor het bedrijfsleven een belangrijk signaal dat het met zo'n land politiek en economisch de betere kant op gaat. Als de Wereldbank ergens in stapt, dan durven andere partijen dat ook te doen. Als de Wereldbank toeziet op een aanbesteding, weet je als bedrijf dat je wordt betaald.

Lange termijn doelen

De grote vraagstukken over oorlog en vrede worden aan de vergadertafels van de Verenigde Naties besproken. De Wereldbank is veel meer bezig om achter de schermen het beleid en de werkwijze van landen en overheden te verbeteren. In de statuten van 1945 is nadrukkelijk vastgelegd dat de Wereldbank geen politiek bedrijf, maar aan technische ondersteuning doet.

Soms kunnen we echter niet om de politieke situatie heen. Vaak heeft hulp pas zin als de situatie in een land of regio stabiel is. De Wereldbank stelt daarom voorwaarden aan het verstrekken van een lening. Burgers moeten bijvoorbeeld meer zeggenschap krijgen, burgerorganisaties moeten mee kunnen doen in de besluitvorming. We financieren een onderwijsproject op voorwaarde dat ook de allerarmste regio's in een land daarvan profiteren en niet alleen de hoofdstad. Op die manier werken wij aan het herstel van het sociaal contract en stimuleren we landen om de laagste inkomens mee te laten profiteren van economische groei.

Maar meestal is ons werk technisch van aard. Wij zorgen bijvoorbeeld voor een verbetering van het kadaster, waardoor eigendom beter wordt vastgelegd. Of voor een ict-systeem dat rechters onafhankelijk toewijst aan zaken, waardoor het rechtssysteem minder beïnvloedbaar is. In Armenië hebben we onlangs de wet op het onderpand helpen introduceren. Met zo'n betere registratie wordt het een stuk moeilijker om dubieuze leningen aan 'bevriende' zakenrelaties te geven. Door dergelijke drempels in te bouwen, wordt het bankwezen stabiel en gaan we corruptie tegen.

Onze doelen zijn dus doelen voor de lange termijn. Hoewel, soms hebben onze acties ook meteen effect. Onze inzet in de Oekraïne is er een voorbeeld van. Kort na de regeringswissel in Oekraïne kwam de nieuwe minister van Financiën van de Oekraïne naar Washington. Hij wilde de stand van de overheidsfinanciën en de staatsschuld beter in kaart brengen. Dan staat er meteen een team experts klaar om met hem door de boeken te gaan en te kijken wat er moet gebeuren.

Waarde van instituties

Voor mij staat de waarde van oude, internationale instituties als een paal boven water. Ze zijn lang niet altijd zichtbaar, maar juist in crisissituaties van grote betekenis. Daarom is het belangrijk om in die netwerken te investeren, want je weet nooit wanneer je ze nodig hebt.

Dat geldt voor de Wereldbank, maar ook voor het Internationaal Monetair Fonds en de Verenigde Naties. De besluitvorming in de Verenigde Naties mag stroperig zijn, als het mis gaat in de wereld kijkt iedereen toch onmiddellijk naar de Veiligheidsraad en wordt er een uitspraak verwacht. We moeten ons best blijven doen om ervoor te zorgen dat dit soort instituties beter en efficiënter gaan werken. In die zin worden alle instituties wereldwijd uitgedaagd.

De Wereldbank is al zeventig jaar oud, maar ze is wel meegegaan met de tijd en heeft daardoor nog altijd gezag. Ooit was de 'Washington-consensus' leidend. Men dacht dat alle problemen vanuit Washington konden worden opgelost, met een standaardrecept van een kleinere overheid en meer marktwerking. Dat wordt gelukkig al lang niet meer overal klakkeloos toegepast. Het is ontzettend belangrijk dat we als bank draagvlak hebben, internationaal en met name lokaal in een land waar we werken. Dat krijgen we alleen door te luisteren en met de betrokkenen in dialoog te gaan.

De Wereldbank kan daarbij zeker van ondernemers leren. Een kwetsbaar punt is dat wij heel gouvernementeel zijn ingesteld. Wij praten vooral met ministers en overheden. Onze geldstromen lopen ook via overheden, want zij zijn onze aandeelhouders en contractuele tegenpartij. Wij hebben dus weinig direct contact met burgers. Bedrijven staan in mijn ogen juist wel vaak dichtbij hun klanten, weten wat er speelt bij consumenten en wat een samenleving beweegt. Dat is voor de Wereldbank ook belangrijk om te weten.

Rol van ondernemers

Bedrijven en ondernemers spelen een grote rol in de verbetering van de wereld en in de oplossing van de grote vraagstukken waar we voor staan. 90% van alle banen in de wereld is in de private sector. Ondernemerschap is dus ontzettend belangrijk.

Grootschalige vernieuwing, opschaling én creatieve destructie komen veel vaker voort uit de private sector dan uit de publieke sector. Natuurlijk spelen subsidies een rol en is er vaak fundamenteel onderzoek aan vooraf gegaan dat wordt gefinancierd door de overheid, maar toch: de meeste ideeën worden in de private sector uitgevonden en in praktijk gebracht.

De voorbeelden zijn talloos: van internetdiensten en mobiele telefonie tot en met klimaatbestendige gewassen, duurzaam asfalt en nieuwe bronnen van energie.

Er zijn op dit moment duizenden ondernemers bezig nieuwe oplossingen te vinden voor wind- en zonne-energie. Slechts enkele van die ondernemers gaan deze wedstrijd winnen. De overheid moet ervoor zorgen dat het speelveld eerlijk is, zodat de ondernemer met het meest kansrijke idee wint, en niet degene met de beste politieke contacten.

Een goede overheid is voorwaarde voor een goed economisch klimaat. Als de overheid niet goed functioneert, dan frustreert dat de groei van het bedrijfsleven en het ondernemerschap. De overheid schept de randvoorwaarden waarbinnen bedrijven kunnen groeien: zij beschermt het eigendom en zorgt voor eerlijke rechtspraak. Zij voert publieke taken uit en financiert vormen van onderzoek waar het bedrijfsleven geen direct belang bij heeft, zoals fundamenteel onderzoek.

De overheid stelt bovendien ook grenzen, om de toekomst van komende generaties veilig te stellen. Vervuiling heeft vaak geen eerlijke prijs. Daarom is het de rol van de overheid om te voorkomen dat er winst wordt gemaakt ten koste van toekomstige generaties, bijvoorbeeld door vervuilende CO₂-uitstoot wél te beprizen.

De private en publieke sector hebben elkaar dus nodig. Nederland heeft daar met zijn polderoverleg en publiek-private samenwerking bij uitstek een traditie in. Dat is typisch Nederlands. Het valt me ook in Washington op dat er in andere landen soms onwennig over wordt gedaan of met verbazing naar ons 'gepolder' wordt gekeken. Maar de resultaten zijn aantoonbaar.

Deze tijd biedt bedrijven grote kansen. Nederlandse bedrijven hebben door de eeuwen heen een internationale oriëntatie gehad en gingen altijd soepel om met verschillen. Bedrijven als Philips, DSM, Unilever of Shell hebben veel kennis van en begrip voor andere culturen en geopolitieke vraagstukken. Ik denk wel eens dat het belang van internationale samenwerking bij veel van die bedrijven hoger op de agenda staat dan bij sommige Nederlandse politici. Dat komt doordat bedrijven goed zien wat die internationale samenwerking oplevert voor het bedrijf, voor medewerkers en voor Nederland.

Kansen creëren voor iedereen

De wereld staat er nu objectief beter voor dan twintig, dertig jaar geleden, al gebeuren er nog steeds vreselijke dingen. Terrorisme maakt velen bang. Als er een ramp gebeurt, is de hele wereld direct op de hoogte. Ook dat hoort bij deze tijd: alles is transparant. Die transparantie heeft echter ook een positieve kant: innovaties worden sneller dan ooit gedeeld. Kijk hoe snel uitvindingen als internet, mobiele telefonie en sociale media als Twitter en Facebook zich over de hele wereld hebben verspreid.

Daarom ben ik toch optimistisch voor de toekomst. Het is een oerdrift van mensen om te willen verbeteren en om te overleven. Er is nu veel meer informatie beschikbaar dan vroeger. Ik geloof echt dat het onderwijs beter is dan vroeger. Armoedebestrijding staat wereldwijd op de agenda. Er zijn meer democratisch gekozen regeringen en staatshoofden dan ooit. En ik ben ervan overtuigd dat we de klimaatverandering kúnnen stoppen en ook gáán stoppen.

Helaas hebben we nog geen afdoend antwoord op bedreiging en acties van terroristen. Ik verwacht dat ook Europa meer zal moeten investeren in beveiliging, bewaking, onderzoek en opsporing. Maar dat alleen zal niet helpen. Uiteindelijk moeten we het hebben van de kracht van onze universele waarden en van ons vermogen om kansen te creëren voor iedereen. De wereld zal het niet toestaan dat we uiteenvallen door angst. Daar blijf ik in geloven.